

DEN ANDEL – NEDERLANDS HERVORMDE KERK

Al ligt de 13^e-eeuwse zaalkerk van Den Andel op een verhoogd kerkhof, hij dringt zich niet bepaald op aan zijn omgeving. Als je niet goed oplet, rijd je er zo aan voorbij. De laatromaanse stijlenmerken zijn nog goed af te lezen aan de oostelijke topgevel. In de geveltop zitten links en rechts ronde, verdiepte velden in het metselwerk met daartussen drie gekoppelde spaarvelden gedekt met keperbogen (bekroning in de vorm van een gelijkbenige driehoek). De twee smalle spitsboogvensters eronder werden later dichtgezet, maar hun omtrekken zijn nog altijd goed herkenbaar. De oostgevel is behoorlijk aangetast; bij reparaties door de jaren heen werden verschillende soorten baksteen gebruikt. Ter hoogte van de koorgrens zijn aan beide zijden de sporen van een laag venster zichtbaar. In de westwand bevindt zich een sobere classicistische ingang uit 1710.

Gelukkig werd een sloopvergunning voor de kerk van Den Andel in 1989 (!) geweigerd. In 2008 werd het gebouw overgedragen aan de Stichting Oude Groninger Kerken. Het was voor deze stichting toen de eerste keer dat er op één middag drie kerkgebouwen werden overgenomen (Den Andel, Eenrum, Westernieland).

Toren

Ten zuidoosten van de kerk staat een vrijstaande zadeldaktoeren uit de veertiende eeuw, met een jongere dakruiter. De torenklok werd in 1653 gegoten door Jurrien Balthasar uit Leeuwarden. De galmgaten zijn afgesloten met gele hekjes waar vleermuizen tussendoor kunnen. Daaronder zorgen schuine zwarte galmborden ervoor dat het geluid van de klokken mooi naar buiten stroomt. Voor zo'n bescheiden bouwwerk is Balthasars luidklok opvallend groot. De kleine klok in de dakruiter werd in 1947 gegoten door de firma Van Bergen.

Interieur

In tegenstelling tot veel andere kerken uit dezelfde bouwperiode bleven de vier oorspronkelijke gewelven in Den Andel bewaard. Het zijn perfecte koepels die niet door ribben, maar door hun geschilderde versiering in segmenten worden verdeeld. Omstreeks het midden van de veertiende eeuw werden verschillende gewelvfakken voorzien van figuratieve schilderingen. Een weinig vredelievend tafereel zijn twee ridders te paard die elkaar bestormen. De linker draagt een maliënkolder onder een lang gewaad en zwaait met een groot zwaard. De rechter ridder is compleet geharnast en draagt een lange lans met een scherpe punt. De voorstelling werd door godsdienstwetenschapper Saskia van Lier uitgelegd als een verbeelding van het vetestelsel dat in de veertiende eeuw in de Friese landen bestond, waartoe ook de Groninger Ommelanden behoorden. Omdat een centraal gezag in deze streken ontbrak, werden belangrijke gerechtelijke geschillen in tweekampen beslecht, waarna verzoening kon volgen. In de context van het kerkgebouw roept de scène associaties op met het Godsoordeel, waarbij de onschuldige door goddelijke bijstand overwon.

Ook al niet echt vredelievend zijn de twee geschilderde dierfiguren die strijdbaar tegenover elkaar staan. Het rechterbeest lijkt op een draak, het symbool van het kwaad, terwijl het katachtige beest links een panter zou kunnen zijn, zinnebeeld van het goede. Tezamen lijken de ridders en de beesten op de gewelven in de kerk van Den Andel de kosmische strijd tussen goed en kwaad te verbeelden, waarbij God altijd de goede partij bijstaat.

Inrichting

Voor de sluitwand van het koor bevindt zich een preekstoel in Lodewijk XVI-stijl uit 1792. Een 18e-eeuwse koperen kroon is versierd met een gekroonde dubbelkoppige adelaar als verwijzing naar Groningen als vrije rijksstad. Het schip is gevuld met banken met eenvoudig versierde eindstukken. De inwendige wandpijlers

die de gewelven steunen zijn naar beneden schuin weggekapt om ruimte te maken voor de kerkbanken. Waarschijnlijk gebeurde dit in de 17e eeuw. Een weinig voor de hand liggende ingreep met bouwkundige consequenties: om de spatkrachten van het gewelf op een andere wijze op te vangen was het noodzakelijk om zware trekbalken te plaatsen, die bij een latere restauratie weer werden verwijderd.

Orgel

Het orgel werd in 1879 gemaakt door de firma P. van Oeckelen & Zonen. Destijds konden de kerkvoogden kiezen uit een instrument van vijf, zes, of negen registers (1400, 1800, of 2100 gulden). In december 1878 werd besloten voor het grootste orgel te gaan. Het instrument is geschilderd in een palissander-imitatie. Door een verzakking van de west- en de zuidmuur van de kerk is het orgel echter scheefgetrokken. Tijdens de kerkrestauratie van 1991-'92 is de muur wel gestut, maar niet hersteld.

© Gebaseerd op tekst van Justin Kroese (ODE: 50-jarig jubileum van SOGK 2019), aangevuld met informatie van Peter Hoffer

SOGK ©2018